

Kahler annyi leleményességgel próbál bizonyítani, aligha valószerű. Hasonló ellentét Franciaországban nem létezik, a franciák és zsidók közötti tagadhatatlan ellentétnek nincs valódi alapja. Mint ugyanannak a Földközi-tengeri civilizációnak eredményei, azonosak szellemük életségében és határozottságában, mely egyaránt lelkesülő és egyaránt gúnyolódó. Még humorérzékük is szembeötlő, ami szellemi rokonságuk legcsalhatatlanabb bizonyítéka. A népi gyűlöletre támaszkodó antiszemitizmus Franciaországban hiába keresne komoly bázist, lényegében mindig összeférhetetlen maradna az ország szellemével. Ha példára van szükség, elég utalnunk az antiszemitizmusnak a műveltebb osztályok köréből való gyors eltűnésére a Dreyfus-ügy után, ami eléggé bizonyítja a mozgalom mesterséges voltát.

Kahler könyvének elolvasása határozottan értékes felvilágosítással szolgál úgy zsidók, mint nem zsidók számára a kérdésről, amit nem ismertek eléggé vagy nem tudatosítottak kellőképpen magukban. A franciák ráébrednek, hogy országukat nem szállhatja meg ez a tőlük idegen mozgalom, mely sajátos nemzeti szellemükkel és hagyományaikkal tökéletesen ellentétes. Zsidók számára pedig megmutatja az utat, hogyan példázhatják, igaztalan támadások ellenére is, nemcsak a zsidó, de mindenekelőtt az emberi öntudatot.

E GY DIKTATOR REGÉNY. Napjaink legcsodáltabb csúcsteljesítménye a reklámra, propagandára, szinpad hatásokra utalt parancsur, kit a történelmi távlat „tyrannus“ címszó alatt szokott elkönyvelni. Ma, amikor egyre közelebb kerülünk a szinpadhoz, ítéletet csak úgy mondhatunk, ha a személyt előrevetítjük történelmi távlatba, vagy vissza: emberi vonatkozásaihoz, a kezdőökés emberi rugóihoz, ahol megszűnik a pátosz és a torokfrázis. A parancsur, mint lemeztelenített ember: a regényiró témája. Lehet zsákmánya: kolportázs-szenzáció, de lehet írói próbája: tipusteremtés. A típus: eredő. Nem X. nem Y., de mindegyikből valami és mégsem keverék, mert központi magva a parancsurat kiteljesítő, kihámozandó lényeg, mely hajszálpontosan fedi úgy X-et, mint Y-t. Imaginér figura, aki azonban a valóság próbája lehet. *Walter Mehring* új regényében (*Die nacht des Tyrannen*, Verlag Oprecht, Zürich) tudatosan a típust hámozza ki. A regény utójegyzetében kategórikusan szögezi le: „Szerző törekvése nem volt más, minthogy egy figurát alkotson, aki a tyrannis problematikáját tiszta tényészetben testesítse meg, függetlenül minden korszerű példától“. Ha a regényt olvasva aztán valaki mégis csodálkozik a szereplők ismerős arcán, akkor az nem érti meg a tipusteremtés csodáját: a valóságból kihámozott végérvényes vonalakat. A tipusteremtés sikertelenségét (tehát a rossz regényt), mi sem bizonyítja jobban, mint vonatkozásainak elégtelensége. Mehring regényének mai vonatkozásai kétségtelenek, mert a típus mindenképpen helytálló.

A környezetrajz és a spanyol nevek délamerikai államra utalnak. A regény merénnyel kezdődik. A köztársasági elnök végre fogadja a Lilaingesek vezérét Martinez Llaladot, aki a sikertelen tárgyalás után a tömeg ujongása közepette alig, hogy elhagyja a palotát: merénnyel áldozata lesz. A sebek nem látszanak veszélyesnek, de mégis elszállítják a kórházba, ahol kisérik, hogy a seb halálos. A diktátorjelölt, aki lilaingesseivel, eddig is uralta az uccát, jól tudja, hogy kórházi tehetetlenségét úgy ellenfelei mint elvbarátai ki fogják használni, hogy őt kinullázzák. Minden idege és agysejtje tiltakozik az ilyen lehetőség ellen, a sebzett test éber- és lázállapotban feszül a politikai halál ellen és kap az ölé-

ből kihullni készülő gyümölcs után. És ez a küzködés halálos testi küzködés. És itt a betegágnál torlódik a diktatura sorsdöntő napjának történelme: a parancsuralom minden frázisa sűrített adagolásban világyozza a regényfeszültséget. Bizantinizmus és féltékeny intézkedések, féltékenyek intrikái és szerelmi tromfok és zsarolások pilanatonként váltakozó helyzetei csinálják itt a történelmet. Az éjszaka kinjában Martinez Llalado agyán elvonul az emlékezés és verejtékes álom, majd utolsó ordító ébredés útján előttünk Llalado egész élete. Erdőből jött, ahová még gyerekkorában környezete kihajszolta. Disznócsordákat őriz az erdő ugatóhangú őslakóival, de a disznócsordákat, ha nem vigyáznak eléggé, ősz felé a konzervgyárosok csapatai egyszerűen elhajtják. A „llaladókkal“ él, istenük és varázslójuk, közben ő is eltanul tőlük minden fűvel, gyökérrel való gyógyítást. Amikor végre ekerül a városba, felcsap csodadoktornak. Ugy hiszi, hogy mindent tud, mert elolvas pár népszerű orvosi füzetet és vizsgára jelentkezik, de az egyetemről kidobják. Az elsőszámú ellenség tehát a tudomány lesz és mindaz, ami vele összefügg. A kötelező himlőoltás és a vérátömlesztés adják meg a kezdő lökést. Llalado teli torokkal vádol: A nép vérét ime tervszerűen mérgezik! Helyzetét megkönnyíti az állam áldemokráciájának és intézményeinek minden korrupciója és anomáliája. Amikor aztán egy gazdag konzervgyáros melléje áll, az akasztófajevényes lilaingesek és a vadonból berendelt ugatóhangúak egyre jobban lépik el az országot és Martinez Llalado déli rádiójelentéseiben büszkén ordítja világgá: „az akasztófa szabadságzászlaja győztesen lobog az ország felett“. Az infantilis kezdek egyre démonibb konturokat kapnak, számítógédek és mindenből kicsöppent szegények már látják és ujongják a Messiást, amikor a mérnyülő golyója pontot tesz és Llalado ime semmi más, mint egy elhagyott tehetetlen beteg, lázgörbékkal és lázá mokkkal. És ez a tehetetlen test lesz a regény egyetlen fixpontja. Világos, hogy ez az egyetlen fixpont mielőtt meghal, dimenziókon tulra explodál, hogy vele együtt és az ő halálával meghaljon az egész mozgalom. Lázalom volt és most vége van, a hatalmas plakátok alatt, melyek a Martinez Llalado nevével a sorsdöntő népgyűlést hirdették, apró piszkos ártatlan gyerekek játszadoznak...

Mehring regénye, mint említettük, tudatos elvonatkoztatás a mai aktuális példától, de az ismerős arcokra mégis rádöbbenünk, mert a típus visszfénye elől a rokonfiguráknak nem lehet elbujni. Meg vannak világítva. Egy regény mintaszerű balladás sűrítése így oldódik fel tanulsággá. (Fábry Zoltán)

SZABOLCSI BENECÉ: BEVEZETÉS A ZENETÖRTÉNETBE.

(Franklín Társulat 1937.)

Zenezstétikai mű! Mi szükség most erre? — kérdi a napról-napra bizonytalanabb sorsú polgár, s hogy nincs igaza, a szellem erőfeszítéseit semmibe vevő koratmoszférában, arra már nem is gondol. Pedig téved. A szellem erőfeszítése sohasem hiábavaló. Mert bármilyen vész készül is, az egyetemes kulturának csak egy részét pusztíthatja el s emberi kötelesség már előre pótolni a hiányt s tovább vinni az emberi gondolatot. Szabolcsi Benecé könyve ennek a magatartásnak a jele. Szerző lényének rég ez a szelme. Csak a zenében és a zenének él s eddigi zenezstétikai munkássága nem egy nemzedékre gyakorolt gyökeresen átalakító hatást. Új könyve kiérlelt összefoglalása eddigi fejlődése folyamán kialakult zenei világképének, amit a könyv elején kissé elfogódott stílus később egyre